

Latvijas Republikas tiesībsargs

Bērnu tiesību aizsardzības likuma attīstība 20 gados tiesībsarga skatījumā

Laila Grāvere, Tiesībsarga biroja Bērnu tiesību nodaļas vadītāja
Rīga, 15.05.2018.

1998. gada sākotnējā redakcija

ANO Bērnu tiesību konvencijas vispārējie principi:

Tiesības uz dzīvību un attīstību

Katram bērnam ir neatņemamas tiesības uz dzīvību un attīstības aizsardzību (7. pants)

Bērna tiesību prioritāte

Tiesiskajās attiecībās, kas skar bērnu, bērna tiesības un intereses ir prioritāras (6. pants)

Diskriminācijas aizliegums

Bērna tiesības un brīvības valsts nodrošina visiem bērniem bez jebkādas diskriminācijas (3.pants)

Tiesības tikt uzklautam

Jebkurās citās jomās, kas skar bērna intereses, bērna viedoklim veltāma pienācīga vērība atbilstoši viņa vecumam un briedumam. (13. pants)

Bērnam tiek dota iespēja tikt uzklautam jebkādās ar viņu saistītās iztiesāšanas vai administratīvās procedūrās vai nu tieši, vai ar sava likumīgā pārstāvja vai attiecīgas institūcijas starpniecību. (20. panta trešā daļa)

- Bērna tiesību aizsardzība īstenojama sadarbojoties (6. panta trešā daļa)
- Valsts nodrošina, lai lietas, kas saistītas ar bērna tiesību aizsardzību, izskatītu speciālisti, kuriem ir attiecīgas zināšanas bērna tiesību jomā (20. panta pirmā daļa)
- Iesniegumi un sūdzības, kas saistītas ar bērna tiesību aizsardzību, izskatāmas nekavējoties (20. panta otrā daļa)
- Noteikta veselības mācības kā obligāta mācību priekšmeta ieviešana skolās (63. panta pirmās daļas 5. punkts)
- Tiesības noteiktos gadījumos bērnam pašam vērsties valsts un pašvaldību iestādēs - ja likumiskais pārstāvis, aprūpes, audzināšanas un mācību iestādes darbinieks pārkāpj bērna tiesības (70. panta otrā daļa)

Tiesības uzaugt ģimenē

- Ģimene ir dabiska bērna attīstības un augšanas vide, un katram bērnam ir neatņemamas tiesības uzaugt ģimenē. (26. panta pirmā daļa)
- Bērns šķirams no ģimenes, ja nav iespējams novērst bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus, viņam paliekot ģimenē. (27. panta otrā daļa)
- Vienas ģimenes bērni nav šķirami, izņemot īpašus gadījumus, kad tas tiek darīts bērnu interesēs. (27. panta ceturtais daļas 1. punkts)
- Bērna ārpusģimenes aprūpes laikā tiek veikti nepieciešamie pasākumi bērna un vecāku atkalapvienošanās nodrošināšanai. (6. panta ceturtais daļa)
- Valsts un pašvaldība atbalsta ģimeni un sniedz tai palīdzību. Pašvaldība palīdz audžuģimenēm bērnu audzināšanā un nodrošina nepieciešamos sociālos pakalpojumus. (26.panta pirmā daļa, 36. panta otrā daļa)

Tiesības neciest no vardarbības

- Pret bērnu nedrīkst izturēties cietsirdīgi, nedrīkst viņu mocīt un fiziski sodīt, aizskart viņa cieņu un godu. (9. panta otrā daļa)
- Katrai personai ir pienākums ziņot par vardarbību pret bērnu vai citu pret bērnu vērstu noziedzīgu nodarījumu, vai citādu viņa apdraudējumu vai viņa tiesību pārkāpumu (51.panta trešā daļa, 73. panta pirmā daļa)
- Bērnām, kurš ir vardarbības vai jebkādas citas nelikumīgas, cietsirdīgas vai cieņu aizskarošas darbības upuris, Ministru kabineta noteiktajā kārtībā bez maksas sniedzama nepieciešamā palīdzība (51.panta otrā daļa)
- Vardarbībā cietušam bērnam nodrošināma ārpusģimenes aprūpe, ja vainīgās personas nav iespējams izolēt no bērna (52. panta ceturtā daļa)

Fiziskas sodīšanas aizliegums pasaulē

2017 - Lietuva

2016 - Mongolija, Melnkalne, Paragvaja, Slovēnija

2015 - Benina, Īrija, Peru

2014 - Andora, Argentīna, Bolīvija, Brazīlija, **Igaunija**, Malta, Nikaragva, Sanmarīno

2013 - Kaboverde, Hondurasa, Maķedonija

2011 - Dienvidsudāna

2010 - Albānija, Kongo, Kenija, Polija, Tunisija

2008 - Kostarika, Lihtenšteina, Luksemburga, Moldova

2007 - Nīderlande, Jaunzēlande, Portugāle, Spānija, Togo, Urugvaja, Veneceuēla

2006 - Grieķija

Pirms 2006 - Ungārija (2005), Rumānija (2004), Ukraina (2004), Īslande (2003),

Turkmenistāna (2002), Bulgārija (2000), Izraēla (2000), Vācija (2000), Horvātija (1999),

Latvija (1998), Dānija (1997), Kipra (1994), Austrija

(1989), Norvēģija (1987), Somija (1983), Zviedrija (1979)

LATVIJAS REPUBLIKAS

TIESĪBSARGS

Attīstība

1. Norise (piem., dabā, sabiedrībā, personībā), kurā veidojas, rodas kvalitatīvas pārmaiņas, notiek pilnveidošanās.
2. Gaita (piem., notikumam, procesam), risinājums (piem., sižetam).

(Mūsdienu latviešu valodas vārdnīca www.tezaurs.lv/mlvv)

2000. gads

- Ieviests likumā lietoto terminu skaidrojums
- Noteikts, ka bērna tiesību aizsardzība ir valsts politikas sastāvdaļa
- Papildināts bērna tiesību uz bezmaksas izglītību tvērums ar tiesībām uz bezmaksas pirmsskolas sagatavošanu un pamata izglītību (iepriekš vidējā un arodizglītība)
- Papildinātas prasības speciālistiem – «un kuri ir sagatavoti darbam ar bērniem»*
- Ārpus kārtas izskatīšanas princips attiecināts arī uz tiesu
- Noteikts, ka bērns ar īpašām vajadzībām ir neatkarīgi no tā, vai ir noteikta invaliditāte
- Noteikta iespēja ārpusģimenes aprūpē esošam bērnam ar bāriņtiesas rakstveida piekrišanu atļaut uzturēties pie vecākiem svētku dienās un brīvdienās
- Noteikts aizliegums bērnu iesaistīt pasākumos (konkursos, modeļu aģentūru darbā u.tml.), kuros tiek vērtēts viņa ārējais izskats*

* Noteikts ierobežojums sociālo garantiju saņemšanai – 24 gadi

Likumpārkāpumu prevencijas organizācija

Līdz 2000.gadam:

Profilakses darbu ar nepilngadīgajiem likumpārkāpējiem **veic policija** sadarbībā ar (..)”

“Ja bērns klaiņo, ubago vai veic citas darbības, kas var novest pie noziedzīgas rīcības, (..) viņa uzvedības sociālās korekcijas un palīdzības programmu izstrādā **pašvaldības sociālais dienests** sadarbībā ar (..)”

(58.pants)

Likumpārkāpumu prevencijas organizācija (2)

Pēc 2000.gada 9.marta:

“Likumpārkāpumu profilakses darbu ar bērniem **veic pašvaldība** sadarbībā ar bērnu vecākiem, izglītības iestādēm (..).”

Pašvaldība uzvedības sociālās korekcijas **programmu izstrādā katram bērnam**, kurš:

- izdarījis Krimināllikumā paredzētās darbības
- vairāk nekā divas reizes izdarījis LAPK paredzētās darbības
- ubago, klaiņo vai **veic citas darbības, kas var novest pie prettiesiskas rīcības.**

LATVIJAS REPUBLIKAS

TIESĪBSARGS

2002. gads

- Noteikts, ka ārpusģimenes aprūpē esošai nepilngadīgai mātei ir tiesības palikt kopā ar savu bērnu

2005. gads

- Paplašināts bērnu tiesību prioritātes principa tvērums;
«Visām darbībām attiecībā uz bērnu neatkarīgi no tā, vai tās veic valsts vai pašvaldību institūcijas, sabiedriskās organizācijas vai citas fiziskās un juridiskās personas, kā arī tiesas un citas tiesībaizsardzības iestādes, prioritāri ir jānodrošina bērna tiesības un intereses.» (6. panta otrā daļa)
- Noteikts vecāku pienākums neatstāt bērnu līdz septiņu gadu vecumam bez pieaugušo vai personu, ne jaunāku par 13 gadiem, klātbūtnes (24. panta sestā daļa)
- Ieviestas «jauniešu mājas» - bērnu aprūpes iestādes izveidotas atsevišķas dzīvokļa tipa telpas bāreņiem un bez vecāku gādības palikušiem bērniem, kas sasnieguši 15 gadu vecumu (37. panta astotā daļa)

2006.gads

- Ieviests regulējums attiecībā uz bērna drošību publiskos pasākumos vai publisku vietu apmeklēšanas laikā (50.² pants) un Ministru kabinetam dots deleģējums noteikt bērna drošības prasības, kuras jāievēro publiskās izklaides, sporta vai atpūtas vietās.

2008.gads

- Izslēgts Ministru kabinetam dotais deleģējums noteikt bērna drošības prasības
- Ieviests viesģimenes jēdziens un noteikts tiesiskais regulējums
- Noteiktas vispārīgas drošības prasības bērna uzraudzības pakalpojumu sniedzējiem

2013.gads

- Speciālu zināšanu nepieciešamība attiecināta uz konkrētiem bērnu tiesību aizsardzības subjektiem (iepriekš – speciālisti, kas izskata lietas)

2017.gads

- Ministru kabinetam dots deleģējums noteikt institūciju sadarbības organizēšanu un kārtību, kādā īstenojama bērnu tiesību aizsardzība
- Paplašinātas bērna tiesības pašam vērsties valsts un pašvaldību iestādēs - institūcijām ikvienā gadījumā jāveic pārbaude un jāsniedz atbalsts un palīdzība bērnam.

2018.gads

- Tiks ieviestas specializētās audžuģimenes - audžuģimenes, kas nodrošina aprūpi noteiktas mērķgrupas bērnam, kuram ir nepieciešama īpaša aprūpe

Apvienoto Nāciju Organizācijas Bērnu tiesību komitejas
noslēguma apsvērumi par Latvijas
trešo līdz piekto periodisko ziņojumu
(2016.gada 29.janvārī)

Komiteja ir noraizējusies par joprojām pastāvošajām atšķirībām starp tiesību aktiem un praksi un iesaka dalībvalstij veikt visas nepieciešamās darbības, lai panāktu tiesību aktu īstenošanu praksē un nodrošinātu pilnīgu atbilstību Konvencijai.

Valsts programma darbam ar bērniem un ģimenēm:

- **1998:** IZM kopā ar Labklājības ministriju izstrādā programmas un organizē pedagoģiskajiem un sociālās sfēras darbiniekiem, skolotājiem un sociālās sfēras pedagogiem īpašu apmācību darbam ar bērniem ar īpašām vajadzībām un bērniem, kuriem nepieciešama uzvedības sociālā un pedagoģiskā korekcija, kā arī ar šo bērnu ģimenēm.
- **2000:** IZM kopā ar Labklājības ministriju izstrādā **valsts programmu** sociālo darbinieku, sociālo pedagogu un skolotāju sagatavošanai darbam ar bērniem ar īpašām vajadzībām un bērniem, kuriem nepieciešama uzvedības sociālā un pedagoģiskā korekcija, kā arī ar šo bērnu ģimenēm un koordinē valsts programmas īstenošanu.
- **2003:** IZM kopā ar Labklājības ministriju un Veselības ministriju izstrādā valsts programmu sociālo darbinieku, sociālo pedagogu un skolotāju sagatavošanai darbam ar bērniem ar īpašām vajadzībām un bērniem, kuriem nepieciešama uzvedības sociālā un pedagoģiskā korekcija, kā arī ar šo bērnu ģimenēm un koordinē valsts programmas īstenošanu.

Latvijas Republikas tiesībsargs

tiesibsargs@tiesibsargs.lv